

Opinia prawna

Autorzy:

Radca Prawny Ilona Mosakowska

Radca Prawny dr Katarzyna Malinowska

■ Odpowiedź na następujące pytania:

1. **Czy umowa ubezpieczenia szkolnego na rzecz uczniów szkół może być zawierana w formie grupowej umowy ubezpieczenia, w której jako ubezpieczający występuje placówka oświatowa (szkoła) reprezentowana przez Dyrektora szkoły?**
2. **Czy dokonanie przez zakład ubezpieczeń darowizny (zawarcie umowy darowizny) na rzecz Rady Rodziców działającej w szkole, która zawarła na rzecz uczniów umowę grupowego ubezpieczenia szkolnego, nie stanowi naruszenia przepisów prawa oraz nie stoi w sprzeczności z wytycznymi KNF dotyczącymi dystrybucji ubezpieczeń?**

Akty prawne:

- 1) Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U.2014, 121, j.t. z późn. zm.), (dalej k.c. lub Kodeks cywilny);
- 2) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2004, 256, 2572 j.t. z późn. zm.) (dalej Ustawa o systemie oświaty);
- 3) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2013.594, j.t. z późn.zm.) (dalej Ustawa o samorządzie gminnym);
- 4) Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. 2013, 907, j.t. z późn. zm.) (dalej Ustawa prawo zamówień publicznych);
- 5) Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. 2015, 5013, j.t) (dalej Ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego).
- 6) Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. 2015, 1844 z 10.11.2015 r.) (dalej u.d.u.r. lub zamiennie ustawa o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej).

Inne źródła:

Wytyczne Komisji Nadzoru Finansowego dla zakładów ubezpieczeń dotyczące dystrybucji ubezpieczeń z 24 czerwca 2014 r. (dalej Wytyczne KNF)

Założenia do opinii:

- 1) Przedmiotem niniejszej opinii nie jest ocena dopuszczalności zawarcia umowy ubezpieczenia przez podmiot inny, niż szkoła publiczna założona przez jednostkę samorządu terytorialnego. Z tego też powodu ilekroć w opinii pojawia się określenie „szkoła” lub „Dyrektor szkoły”, należy przez to rozumieć odpowiednio szkołę publiczną założoną i prowadzoną przez jednostkę samorządu terytorialnego lub Dyrektora takiej szkoły, z wyłączeniem szkół wyższych.
- 2) Na potrzeby sporządzenia niniejszej opinii nie analizowano kwestii związanych z zakresem i sposobem udzielenia umocowania do zawarcia umowy ubezpieczenia przez Dyrektora szkoły, ani zasad i trybu wyłonienia zakładu ubezpieczeń.
- 3) Poza zakresem niniejszej opinii pozostają również zagadnienia związane z gospodarowaniem środkami publicznymi, w tym w szczególności nie analizowano przedstawionych zagadnień w kontekście regulacji dotyczących zasad gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego jak i szkół.

■ Ad. 1

1.1. Dopuszczalność zawarcia umowy ubezpieczenia grupowego uczniów szkoły

Do dnia 1 stycznia 2016 r. regulacja ustawowa ubezpieczeń grupowych w polskim systemie prawnym była ograniczona i lakoniczna. Dlatego też, analizując ich charakter należało odnosić się zasadniczo do ogólnych przepisów kodeksu cywilnego o umowie ubezpieczenia oraz przyjętej praktyki rynkowej (o ile zgodne są z takimi przepisami). Sytuacja powyższa uległa zmianie z dniem 1 stycznia 2016 r., kiedy to weszła w życie znacząca część przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, która to ustawa miała na celu m.in. wyjście naprzeciw oczekiwaniom rynku w zakresie bardziej precyzyjnej niż dotychczas regulacji problemów od dawna zauważanych już w związku z funkcjonowaniem ubezpieczeń grupowych. Autorzy opinii wskazują przepisy u.d.u.r. istotne w kontekście zagadnień stanowiących przedmiot niniejszej Opinii w punkcie 2.4 poniżej.

Konstrukcja ubezpieczeń grupowych nadal jednak (tak jak przed dniem wejścia w życie u.d.u.r.) znajduje podstawę prawną w regulacji ubezpieczenia na cudzy rachunek zawartej w art. 808 Kodeksu cywilnego. Zgodnie z powyższym przepisem ubezpieczający może zawrzeć umowę ubezpieczenia na cudzy rachunek, a ubezpieczony może nie być imiennie wskazany w umowie, chyba że jest to konieczne do określenia przedmiotu ubezpieczenia. W przypadku ubezpieczeń grupowych ubezpieczający, zawierając umowę ubezpieczenia, doprowadza do objęcia ochroną większej liczby osób. Ich liczba może być zarówno precyzyjnie określona w dniu zawarcia umowy ubezpieczenia, jak też być nieokreślona, a umowa ubezpieczenia dopuszcza może wówczas obejmowanie umową nowych ubezpieczonych w trakcie okresu ubezpieczenia.

Cechą charakterystyczną w ubezpieczeniu grupowym jest okoliczność, że nie dokonuje się z zasady indywidualnej oceny ryzyka, a brak ustalenia zakresu grupy w dniu zawierania umowy ubezpieczenia, znajduje swój wyraz w możliwości nie wskazywania imiennie ubezpieczonego na podstawie art. 808 k.c.

Inną istotną cechą ubezpieczenia na cudzy rachunek, mającą wpływ na ubezpieczenia grupowe jest rozkład obowiązków wynikających z umowy ubezpieczenia. Możliwość podniesienia roszczenia o zapłatę składki przysługuje wyłącznie przeciwko ubezpieczającemu, natomiast możliwość podniesienia zarzutu mającego wpływ na odpowiedzialność ubezpieczyciela przysługuje także przeciwko ubezpieczonemu. Za zapłatę składki odpowiedzialność względem Ubezpieczyciela formalnie ponosi wyłącznie ubezpieczający.

Biorąc pod uwagę wyżej opisaną konstrukcję grupowego ubezpieczenia, należy uznać, że zawarcie umowy grupowego ubezpieczenia przewidującej świadczenia na rzecz uczniów szkoły w razie zajścia wypadku określonego w umowie ubezpieczenia jest dopuszczalne. Podstawę prawną dla takiego rozwiązania stanowi ww przepis art. 808 § 1 Kodeksu cywilnego. W przypadku umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek ubezpieczający ubezpiecza cudzy interes majątkowy (ubezpieczonego), działając jednak we własnym imieniu.

Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że umowa ubezpieczenia grupowego na cudzy rachunek może być zawarta przez dowolną osobę (prawną, fizyczną lub jednostkę organizacyjną wyposażoną w zdolność zawierania umów).

1.2. Status prawny szkoły w zawieraniu umowy ubezpieczenia grupowego

Stosownie do przepisu art. 5 ust. 1 Ustawy o systemie oświaty, szkoła może być zakładana i prowadzona m.in. przez jednostkę samorządu terytorialnego i jako taka na podstawie art. 79 ust. 1 Ustawy o systemie oświaty jest jej jednostką budżetową. Tym samym szkołę można uznać za wydzieloną jednostkę organizacyjną jednostki samorządu terytorialnego, działającą w ramach osobowości prawnej samej gminy.

W doktrynie podkreśla się, że „szkoła (placówka) jest na ogół jednostką organizacyjną o charakterze zakładu administracyjnego, a więc dysponującą tzw. władztwem zakładowym. Pod względem prawno-finansowym zaś, szkoła to jednostka sektora finansów publicznych o charakterze jednostki budżetowej ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 dalej u.f.p.), działająca na podstawie planu finansowego (art. 11 u.f.p.)”.

Mając na uwadze powyższe można stwierdzić, że umowy zawierane przez szkołę jako samodzielny jednostkę organizacyjną, co jest powszechną praktyką w różnych sferach działalności szkół, wchodzą w sferę praw i obowiązków samorządu terytorialnego jako podmiotów posiadających osobowość prawną i powołujących do życia tego typu jednostki jak szkoła. Taka sytuacja będzie miała miejsce także w przypadku zawarcia umowy ubezpieczenia grupowego.

Potwierdzenie powyższej sytuacji znajduje się w także w orzecznictwie SN, który poddał analizie przepisy ustrojowe dotyczące relacji pomiędzy jednostkami budżetowymi jednostek samorządu terytorialnego, a tymi jednostkami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2009 r., sygn. akt II UK 416/08, OSNP 2011/9-10/130, w zakresie w jakim Sąd Najwyższy utożsamia zobowiązania powstałe w związku z majątkiem szkoły podstawowej ze zobowiązaniami prowadzącej ją gminy).

1.3. Status prawny Dyrektora w zawieraniu umowy ubezpieczenia grupowego

Kolejną kwestią jest reprezentacja danej jednostki przy zawieraniu umowy grupowego ubezpieczenia na rzecz uczniów. Zgodnie z przepisem art. 39 ust. 1 pkt 1 Ustawy o systemie oświaty, Dyrektorowi szkoły zostało przyznane prawo reprezentacji szkoły na zewnątrz. Mając na uwadze status szkoły jako jednostki organizacyjnej oraz przepisy ustrojowe dotyczące jednostek samorządu terytorialnego, w tym m.in. przepis art. 47 ust. 1 Ustawy o samorządzie gminnym, zgodnie z którym kierownicy **jednostek organizacyjnych** gminy nieposiadających osobowości prawnej (a takim, jak wynika z treści art. 39 Ustawy o systemie oświaty jest Dyrektor szkoły) **działają jednoosobowo** na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez wójta, należy stwierdzić, że reprezentując szkołę przy zawieraniu umowy ubezpieczenia Dyrektor działa na podstawie właśnie takiego umocowania.

Na samodzielność Dyrektora w podejmowaniu czynności z zakresu działalności szkoły wskazuje także art. 39 ust. 1 pkt 5), zgodnie z którym Dyrektor szkoły dysponuje środkami określonymi w planie finansowym szkoły lub placówki zaopiniowanym przez Radę Szkoły lub placówki i ponosi odpowiedzialność za ich prawidłowe wykorzystanie, a także **może organizować administracyjną, finansową i gospodarczą obsługę szkoły lub placówki.**

Mając powyższe na uwadze, oraz przy zachowaniu wyżej wskazanych założeń, Dyrektor szkoły działając jednoosobowo może zawrzeć umowę ubezpieczenia grupowego na rzecz uczniów.

■ Ad. 2

2.1. Status prawny Rady Rodziców

Zgodnie z przepisem art. 53 Ustawy o systemie oświaty, z wyjątkami tamże wskazanymi, w szkołach działają Rady Rodziców. Zakres kompetencji Rady Rodziców wyznacza przepis art. 54 Ustawy o systemie oświaty, z którego wynika m. in., iż pełni ona funkcję wnioskodawczą i opiniodawczą we wszystkich sprawach szkoły.

2.2. Możliwość dokonania darowizny na rzecz Rady Rodziców

Możliwość dokonania darowizny na rzecz Rady Rodziców należy rozważyć w świetle przepisu art. 54 ust. 8 Ustawy o systemie oświaty, zgodnie z którym, w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, Rada Rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł. Analizując przeznaczenie środków objętych darowizną, a w szczególności kwestię kto jest beneficjentem środków gromadzonych w ramach uprawnienia wynikającego z cytowanego przepisu, należy zważyć na fakt, że Rada Rodziców jest społecznym organem szkoły i działa wyłącznie w ramach szkoły. Tak więc wydaje się, że środki pochodzące z darowizny dokonanej na rzecz Rady Rodziców, pod względem prawnym, podobnie jak i szkoła, będą wchodzić w sferę praw i obowiązków jednostki samorządu terytorialnego prowadzącej daną szkołę, z przeznaczeniem wyłącznie na działalność konkretnej szkoły, której dotyczy darowizna.

Odnosząc się natomiast do formalno-prawnych aspektów dokonania darowizny na rzecz Rady Rodziców, należy mieć na uwadze stwierdzony wyżej charakter tej Rady, jako organu „wewnętrzny” działającego w strukturze szkoły.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 890 k.c. oświadczenie darczyńcy, czyli zakładu ubezpieczeń powinno zostać złożone w formie aktu notarialnego, jednak umowa darowizny zawarta bez zachowania tej formy staje się ważna, jeżeli przyrzeczone świadczenie zostało spełnione. Tak więc, w sytuacji gdy umowa darowizny w części obejmującej oświadczenie darczyńcy nie będzie miała formy aktu notarialnego, wówczas, do momentu rzeczywistej wpłaty środków pozbawiona jest ona ważności. W takiej sytuacji, obojętne pod względem prawnym, jest zawarcie jej w formie zwykłej pisemnej, z jakimkolwiek podmiotem, organem lub osobami fizycznymi. Istotne jest wówczas wykonanie darowizny czyniącym umowę ważną.

Konkludując możliwości dokonania darowizny na rzecz Rady Rodziców szkoły, której uczniowie objęci są grupowym ubezpieczeniem, możliwe jest dokonanie takiej darowizny poprzez dokonanie przez darczyńcę określonej wpłaty środków pieniężnych, a darowizna taka stanie się ważna z momentem dokonania takiej wpłaty bez konieczności zawierania uprzednio jakiegokolwiek umowy na piśmie. Darowizna taka będzie wówczas stanowiła przysporzenie dla podmiotu, którego rachunek zostanie zasilony przedmiotem darowizny.

2.3. Zgodność dokonania darowizny z wytycznymi KNF dotyczącymi dystrybucji ubezpieczeń

Stosownie do treści Wytycznej nr 5 zakład ubezpieczeń powinien prowadzić działalność w sposób niepowodujący wystąpienia konfliktu interesów po stronie podmiotów odpowiedzialnych za dystrybucję ubezpieczeń, w szczególności konfliktu interesów polegającego na jednoczesnym, w tym faktycznym występowaniu jako ubezpieczający i pośrednik ubezpieczeniowy.

Zgodnie z Wytyczną nr 5.1. zasady współpracy pomiędzy zakładem ubezpieczeń a podmiotem uczestniczącym w procesie dystrybucji ubezpieczeń powinny być sformułowane w sposób przejrzysty i jednoznaczny oraz nie mogą wprowadzać klienta w błąd co do roli, w jakiej występuje podmiot oferujący zawarcie lub przystąpienie do umowy ubezpieczenia.

Wytyczna nr 5.2. stanowi, iż zakład ubezpieczeń powinien stosować dostępne mu mechanizmy zapewniające, że ubezpieczający, w danej umowie ubezpieczenia, nie będzie jednocześnie – przy tej samej umowie – występować jako pośrednik ubezpieczeniowy (ujęcie przedmiotowe). Jednoczesne, nawet faktyczne, występowanie tego samego podmiotu, jako ubezpieczającego i pośrednika ubezpieczeniowego, w ujęciu przedmiotowym należy uznać za niedopuszczalne.

Według Wytycznej nr 5.3. jednoczesne występowanie tego samego podmiotu jako ubezpieczającego i pośrednika ubezpieczeniowego można uznać za dopuszczalne jedynie, gdy dotyczy to różnych umów ubezpieczenia (ujęcie podmiotowe).

Wytyczna nr 6 stanowi, że zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać ubezpieczającemu wynagrodzenia. Stosownie do treści Wytycznej nr 6.1. zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać wynagrodzenia podmiotom odpowiedzialnym za dystrybucję ubezpieczeń innym niż pośrednicy ubezpieczeniowi oraz inaczej niż na zasadach określonych w przepisach prawa regulujących wykonywanie działalności w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego.

Na podstawie Wytycznej nr 6.2. zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać ubezpieczającemu ekwiwalentu, w szczególności pieniężnego, za czynności związane z obsługą umowy ubezpieczenia.

Na podstawie powyższych wytycznych, uprawnione jest, w ocenie autorów opinii, sformułowanie następujących zakazów i nakazów skierowanych do zakładów ubezpieczeń:

- zakład ubezpieczeń powinien prowadzić działalność w taki sposób, by podmioty dystrybuujące jego produkty ubezpieczeniowe nie występowały jednocześnie, **w danej umowie ubezpieczenia**, w roli ubezpieczającego i pośrednika ubezpieczeniowego. Zakład ubezpieczeń winien dla osiągnięcia powyższego celu stosować dostępne mu mechanizmy, przy czym Komisja Nadzoru Finansowego nie wskazuje, o jakie konkretnie mechanizmy chodzi. W ocenie autorów opinii należy jednak przypuszczać, że chodzi o umowy agencyjne i generalne umowy ubezpieczenia, z których w sposób niebudzący wątpliwości będzie wynikać, w jakiej roli występuje podmiot dystrybuujący produkty ubezpieczeniowe;
- zasady współpracy pomiędzy zakładem ubezpieczeń a podmiotem dystrybuującym jego produkty ubezpieczeniowe winny być sformułowane w sposób przejrzysty i jednoznaczny, przede wszystkim w zakresie ujawniania klientowi rzeczywistej roli, w jakiej występuje podmiot oferujący zawarcie lub przystąpienie do umowy ubezpieczenia. Komisja Nadzoru Finansowego nie wskazała formy, w jakiej te zasady współpracy winny być ujęte, mając na uwadze praktykę rynkową, należałoby zdaniem autorów opinii przypuszczać, że w opiniowanym stanie faktycznym, chodzi o generalną umowę ubezpieczenia grupowego zawartą przez gminę, reprezentowaną przez Dyrektora szkoły na podstawie stosownego pełnomocnictwa a zakładem ubezpieczeń, sformułowaną w sposób jednoznaczny i przejrzysty dla ubezpieczonych w takim sensie, że na jej podstawie mają oni pełną świadomość, czy dany podmiot działa w danym stosunku jako pośrednik, czy jako ubezpieczający;
- zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać wynagrodzenia ubezpieczającemu, w tym nie powinien wypłacać mu ekwiwalentu w jakiegokolwiek formie **za czynności związane z obsługą umowy ubezpieczenia**;
- zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać **wynagrodzenia** podmiotom odpowiedzialnym za dystrybucję ubezpieczeń innym niż pośrednicy ubezpieczeniowi oraz inaczej niż na zasadach określonych w przepisach prawa regulujących wykonywanie działalności w zakresie pośrednictwa ubezpieczeniowego.

W ocenie autora opinii, w kontekście powyższych wniosków płynących z Wytycznych KNF, nie jest sprzeczna z Wytycznymi KNF sytuacja, w której:

- zakład ubezpieczeń zawiera umowę ubezpieczenia na rachunek uczniów szkoły ze szkołą jako jednostką organizacyjną samorządu terytorialnego, reprezentowaną przez Dyrektora szkoły, nie otrzymując z tego tytułu żadnego ekwiwalentu
- oraz
- ten sam zakład ubezpieczeń dokonuje darowizny na rzecz Rady Rodziców działającej w ramach szkoły, ze wskazaniem, iż środki pochodzące z darowizny mają zasilać fundusz Rady Rodziców.

2.4. Zgodność dokonania darowizny z nową regulacją ubezpieczeń grupowych w przepisach ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej.

Zgodnie z przepisem art. 18 ust.1 u.d.u.r., w ubezpieczeniu na cudzy rachunek, w szczególności w ubezpieczeniu grupowym, ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej lub czynnościami związanymi z wykonywaniem umowy ubezpieczenia. Nie wyklucza to możliwości zobowiązania się przez ubezpieczonego wobec ubezpieczającego do finansowania kosztów składki ubezpieczeniowej.

Z punktu widzenia opiniowanego zagadnienia należy zwrócić uwagę zwłaszcza na pierwszą część cytowanego przepisu, gdzie mowa jest o tym, że ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub **innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej**. Należy rozważyć, czy sytuacja, gdy - zakład ubezpieczeń zawiera umowę ubezpieczenia na rachunek uczniów szkoły z gminą reprezentowaną przez Dyrektora szkoły, nie otrzymując z tego tytułu żadnego ekwiwalentu oraz ten sam zakład ubezpieczeń dokonuje darowizny na rzecz Rady Rodziców działającej w ramach szkoły, ze wskazaniem, iż środki pochodzące z darowizny mają zasilać fundusz Rady Rodziców, przy czym z prawnego punktu widzenia beneficjentem tych środków jest również gmina, podpada pod dyspozycję w/w części przepisu art. 18 ust.1 u.d.u.r. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, iż treść przepisu art. 18 ust.1 u.d.u.r. różni się od treści Wytycznej KNF nr 6.2. dotyczącej tego samego zagadnienia.

Wedle wspomnianej Wytycznej zakład ubezpieczeń nie powinien wypłacać ubezpieczającemu ekwiwalentu, w szczególności pieniężnego, za czynności związane z obsługą umowy ubezpieczenia. Stosownie zaś do treści istotnej dla nas części art. 18 ust.1 u.d.u.r. ubezpieczający nie może otrzymywać wynagrodzenia lub innych korzyści w związku z oferowaniem możliwości skorzystania z ochrony ubezpieczeniowej. Przy porównaniu treści Wytycznej z treścią przepisu art. 18 ust.1 nasuwa się wniosek, iż w art. 18 ust.1 u.d.u.r. ustawodawca podjął starania, by zakaz wynagradzania ubezpieczających był możliwie szeroki a zakres dyspozycji możliwie najbardziej ogólny. Taki sposób sformułowania przepisu daje niewątpliwie większe możliwości w zakresie jego wykładni.

W kontekście powyższego, dla oceny, czy opiniowana sytuacja nie pozostaje w sprzeczności z cytowanym przepisem u.d.u.r., kluczową rolę zdaje się odgrywać to, czy obiektywnie usprawiedliwiona byłaby taka ocena, że pomiędzy oferowaniem przez gminę możliwości skorzystania przez uczniów szkoły z ochrony ubezpieczeniowej a darowizną dokonaną przez zakład, której formalnym beneficjentem byłaby również gmina, (o czym szerzej w punkcie 2.2. opinii), istnieje związek. Niewątpliwie przy dokonywaniu takiej oceny, istotne byłyby ustalenia w zakresie okoliczności faktycznych, jak np. okoliczność, czy przekazywanie tego typu darowizn przez zakład jest dokonywane także na rzecz innych podmiotów, z którymi nie łączą go żadne więzi obligacyjne, oraz czy ubezpieczający otrzymywał przed 1 kwietnia 2016 roku wynagrodzenie z tytułu obsługi wykonywania umowy ubezpieczenia (oprócz darowizny).

Opinia prawna

Autorzy:

Radca Prawny dr Katarzyna Malinowska

Radca Prawny Andrzej Załęski

Nowy obowiązek związany z zawarciem umowy ubezpieczenia szkolnego: doręczanie OWU ubezpieczonemu. Analiza art. 19 ustawy prowadzi do następujących wniosków i uwag:

- a. Ubezpieczyciel powinien wiedzieć, że koszt składki będzie finansowany przez ubezpieczonego oraz, że żadna z osób, które mają być objęte takim ubezpieczeniem, nie wyraziła jeszcze na to zgody; ponieważ jednak żaden przepis nie nakłada na ubezpieczającego obowiązku wskazania tego elementu struktury ubezpieczenia, zaś ubezpieczony uiszcza koszt składki bezpośrednio do ubezpieczającego, ryzyko, że ubezpieczyciel może nie być powiadomiony jest duże; co więcej nawet jeśli ubezpieczyciel zachowa się starannie i zapyta ubezpieczającego czy ten przewiduje opłacanie kosztu składki przez ubezpieczonego i uzyskawszy odpowiedź przeczącą, która nie będzie prawdziwa (niekoniecznie w sposób zwiniony), to i tak dolegliwość przewidziana w art. 19 ustawy zadziała;
- b. Po uzgodnieniu warunków umowy ubezpieczenia pomiędzy ubezpieczycielem i ubezpieczającym, ubezpieczyciel albo ubezpieczający powinien doręczyć warunki ubezpieczenia ubezpieczonemu; pomimo, iż art. 19 ustawy posługuje się zwrotem „w razie zawierania umowy ...” (czasownik w formie niedokonanej), co mogłoby sugerować, że pozostałe okoliczności, w tym doręczenie warunków umowy, zgoda na finansowanie składki itd. powinny poprzedzać zawarcie umowy, wydaje się, iż zarówno zgoda jak i doręczenie powinno nastąpić już po zawarciu umowy; skoro bowiem posłużono się pojęciem „warunków umowy” należy je odczytać jako odnoszące się do już zawartej umowy, ponadto w art. 19 ustawy wspomina się o „ubezpieczonym” a taki status dana osoba zyskuje po zawarciu umowy na jej rachunek (kierując się wykładnią językową pojęcie to należy przeciwstawić pojęciu „osoby zainteresowanej”, którą jako dopiero ew. beneficjenta ubezpieczenia wymienia art. 17 ust. 3 ustawy wprost wskazując na sytuację mającą miejsce „przed przystąpieniem” do umowy); w tym wypadku rozróżnić można bowiem zawarcie umowy ubezpieczenia od objęcia ubezpieczonych ochroną;
- c. Dopiero po doręczeniu warunków umowy każdy z ubezpieczonych może wyrazić zgodę na finansowanie kosztu składki; art. 19 ustawy nie zawiera jednak wskazówek co do tego, w jakiej formie ani wobec kogo taka zgoda ma być wyrażona; biorąc pod uwagę, że koszt składki ma być płacony na rzecz ubezpieczającego (art. 18 ust. 1 ustawy), a to on wyłącznie zobowiązany jest do zapłaty składki na rzecz ubezpieczyciela (art. 808 par. 2 k.c.), wydaje się uzasadnionym wniosek o tym, że zgoda powinna być wyrażona wobec ubezpieczającego; odnośnie do jej formy, skoro przepis tego nie przesądza, możliwa jest każda jej postać;
- d. Niedoręczenie warunków umowy (już zawartej) przed wyrażeniem zgody przez ubezpieczonego (beneficjenta umowy ubezpieczenia zawartej na jego rachunek) na finansowanie kosztu składki, powoduje, że zakład ubezpieczeń nie może powoływać się na postanowienia ograniczające lub wyłączające jego odpowiedzialność, a także przewidujące skutki naruszeń powinności ubezpieczonego lub obciążające go obowiązkami.

Jak się wydaje nie zmienia rezultatu wykładni językowej zastosowanie wykładni funkcjonalnej (u podstaw której leżą wartości preferowane przez Ustawodawcę). Priorytetem dla Ustawodawcy jest interes ubezpieczonego. Skoro ma on ponosić koszty związane z udzieleniem mu ochrony na podstawie umowy, której stroną nie jest i na której treść wpływu nie ma, to według Ustawodawcy należy mu zagwarantować szansę (możliwość) zapoznania się z warunkami takiej umowy, aby jego zgoda na partycypowanie w kosztach udzielonej ochrony mogła być uznana za świadomą. Pozbawienie go takiej możliwości może naruszać jego interes wyrażający się w wiedzy o zakresie udzielonej ochrony, za którą (częściowo) będzie płacił.

Naszym zdaniem rezultat wykładni art. 19 ustawy prowadzi do wniosku, iż ze względu na surowość sankcji koniecznym dla jej uniknięcia jest przedsięwzięcie ścisłej współpracy pomiędzy ubezpieczycielem i ubezpieczającym¹. Ta współpraca zakłada wymianę informacji o planowanej przez ubezpieczającego strukturze relacji pomiędzy nim i ubezpieczonym, w tym zwłaszcza w sferze finansowania kosztów składki. Jeżeli zatem zamiarem ubezpieczającego jest, aby ubezpieczony uczestniczył w takich kosztach, to ubezpieczający powinien uprzedzić o tym ubezpieczyciela dając mu możliwość zorganizowania doręczenia warunków umowy ubezpieczonym, w tym za pośrednictwem ubezpieczającego. To ubezpieczający w praktyce ma wiedzę o tym kogo ubezpieczenie ma obejmować i ma dane pozwalające na urzeczywistnienie doręczenia warunków umowy. Zwłaszcza, gdy zawierana jest umowa ubezpieczenia grupowego, w której ubezpieczeni pozostają „beziemienni”.

Uważamy, że przewidziana w art. 19 ustawy o działalności ubezpieczeniowej dolegliwość dotyczy następujących sytuacji:

- a. gdy jest zawierana umowa ubezpieczenia grupowego (majątkowa) i koszt składki ma być ponoszony przez ubezpieczonego na mocy jego zgody,
- b. gdy jest zawierana umowa ubezpieczenia grupowego (na życie), koszt składki ma być albo ma nie być ponoszony przez ubezpieczonego na mocy jego zgody (użycie alternatywy łącznej przez spójnik „lub” oznacza, że pomimo konieczności zgody, zastosowanie art. 19 ustawy opierać się może także na tym, że ma być opłacana składka - będzie tu „podwójna” zgoda - na objęcie ubezpieczeniem i na opłacanie składki).

Zatem jeżeli jest zawierana umowa ubezpieczenia majątkowa i koszt składki nie będzie ponoszony przez ubezpieczonego, to art. 19 ustawy nie ma zastosowania. Bez znaczenia pozostaje tu, czy zakład zbiera deklarację od ubezpieczonych.

Naszym zdaniem zwrot „konieczna jest zgoda ubezpieczonego na udzielenie ochrony” odnosi się do umowy ubezpieczenia na życie zawieranej na cudzy rachunek. Wydaje się, że „konieczność zgody” wynika z art. 829 par. 2 k.c.

¹ W uzasadnieniu z dnia 16 lutego 2015 r. do projektu ustawy (druk sejmowy 3644) podkreśla się, że brzmienie projektowanej regulacji w zakresie dotyczącym zawierania umów na cudzy rachunek ma zmotywować ubezpieczyciela i ubezpieczającego do informowania ubezpieczonych o warunkach umowy. W uzasadnieniu czytamy, że proponuje się: „zapewnienie ubezpieczonemu informacji o warunkach umowy poprzez wprowadzenie zasady, że w przypadku, w którym konieczna jest zgoda ubezpieczonego na udzielanie ochrony ubezpieczeniowej (dotyczy to ubezpieczeń na życie) albo kiedy ubezpieczony zgadza się na finansowanie kosztu składki ubezpieczeniowej, niedoręczenie ubezpieczonemu warunków umowy przed wyrażeniem jednej z wymienionych zgód oznacza, że w stosunku do tego ubezpieczonego nie można powołać się na postanowienia ograniczające lub wyłączające odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń, a także przewidujące skutki naruszeń powinności ubezpieczonego oraz obciążające go obowiązkami. Rozwiązanie takie zmotywuje zakłady ubezpieczeń oraz ubezpieczających do doręczania ubezpieczonym warunków umów, a w razie niedopełnienia tego obowiązku ubezpieczony będzie chroniony, ponieważ nie będzie można wobec niego powołać się na wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń. Zakaz powoływania się na postanowienia umowy ograniczające lub wyłączające odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń w przypadku nieprzekazania ubezpieczonemu warunków umowy powinien obejmować nie tylko postanowienia umowy wprost wyłączające lub ograniczające odpowiedzialność ubezpieczyciela, ale także inne postanowienia niekorzystne dla ubezpieczonego ograniczające odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń, w tym postanowienia określające zakres ubezpieczenia (np. definicje przyjęte na potrzeby umowy).”